

Syng sammen
Dy Plambeck et al.
Forlaget Højskolerne

Lille bog udvider debat

Anmeldt af Lea Wierød Borčak

Sangene i Højskolesangbogen afspejler ikke kun vores kultur og selvforståelse, nej, de er også med til at danne og udvikle den. De skildrer ikke kun historiens gang, de indvirker også aktivt på den.

Ordene er Mette Sanggaard Schulz', og de optræder i det midterste kapitel i bogen Syng Sammen, der er en antologi med fem indlæg af forfattere som på forskellig vis har med fællessang og højskolesang at gøre. Schulz' pointe er især værd at fremhæve i dag. For at der er en insisterende diskurs om, at fællessangens opgave er at afspejle dette eller hint (historien, samfundet, verden,

Danmark, kulturarven, livet...), kan man overbevise sig om ved en hurtig googling. Derfor er det så forfriskende, at Schulz her giver en alternativ udlægning af sangens funktion som ikke blot afspejlende, men medskabende og dannende. Med denne position lægger hun sig i øvrigt også i slipstrømmen af fremtrædende musikforskere (Simon Frith, Tia DeNora, Peter J. Martin, Georgina Born), der samstemmende har advaret imod, at man reducerer musikkens rolle til ren og skær afspejling. For gør man dét, så fratager man samtidig musikken agens. Problemet med afspejlingsmetaforen er, at den antager, at musikken/sangen står uden

”Blandt den lille bogs fortræffeligheder bør også fremdrages den gentagne italesættelse af et andet ofte glemt aspekt af fællessangskulturen: spørgsmålet om eksklusion.”

for det, den afspejler. At afspejle er at vise noget, der allerede findes fikst og færdigt. Skal sangen f.eks. afspejle livet, så antager man, at sangen ikke selv aktivt deltager i og former livet.

Opgøret med afspejlingsdiskursen er især relevant i den aktuelle fællessangsverden, hvor de konkrete sanges indhold ikke længere er definerende for deres brug. Det så vi f.eks. under Corona-nedlukningens opblomstring af fællessang på TV, hvor vi gladeligt sang aftensange om morgenen.

Schulz påpeger også et par af de karakteristiske symptomer på denne prioritering af form over indhold: Den lystige blanding af sanggenrer (kristne og ateistiske f.eks.) til et typisk arrangement samt det store fokus på kvantitative aspekter såsom selve varigheden af et sangevent. Schulz nævner et par gymnasiedrenge, der har udfordret sig selv til at synge med hele vejen gennem et 12 timers arrangement. Det er sådanne forhold, der peger på, at vi netop nu bevidner en sangkultur, der lægger mere vægt på sanghandlingen end på sange som artefakter. Dette forhold bekræftes af Rasmus Skov

Borring, som i sit kapitel finder, at det at synge ”handler ikke om at tilhøre en menighed, hvor alle føler og tænker det samme”. Set i lyset heraf bliver det også markant mindre relevant at forlange, at de konkrete sange, man synger, skal afspejle noget som helst.

Blandt den lille bogs fortræffeligheder bør også fremdrages den gentagne italesættelse af et andet ofte glemt aspekt af fællessangskulturen: spørgsmålet om eksklusion. Man hører tropen om at ”alle kan være med” (hvad jeg benævner inklusivitetstropen) i fællessang så ofte, at den grænser til det selvbekræftende. Men så meget desto mere bør vi være på vagt. Kan alle virkelig være med? Eller udelukker fællessangen nogen, uden at vi får øje på det?

Det spørgsmål tager både Dy Plambeck og Rasmus Skov Borring prisværdigvis op i deres indlæg. Plambeck har dog flere steder, inden denne kritiske skepsis fremsættes, tilsyneladende bekræftet inklusivitetstropen flere gange. Et sted hedder det: ”De fleste, der har prøvet at synge sammen med andre, har oplevet en umiddelbar glæde ved det”. Dette fremstår som noget af et postulat, men det er det dog muligvis ikke, hvis man skal tro nylig forskning. Et empirisk studie fra 2010, der forfulgte spørgsmålet ”do we all enjoy singing?” fandt, at 88,3% af adspurgte faktisk kan lide at synge sammen.

Så teknisk set er det rigtigt, at det er de fleste, der kan lide at synge. Der er dog ikke desto mindre grund til at passe godt på ikke at underkende den resterende procentdel – hvad både Plambeck og Borring da også heldigvis husker.

UNDGÅ DEN LOGOCENTRISKE FÆLDE

Selvom det ofte er teksterne, der tales om, skal man ikke underkende musikken, der skaber stemninger, der tit er afgørende for, hvilke sange der vælges i hvilke situationer. Der er mange tekster, der aldrig ville være blevet overleveret fra generation til generation hvis det ikke var sket gennem sangen.

Rasmus Skov Borring peger her på endnu en udbredt tendens i fællessangsdiskursen: nemlig den at man ser tekster som det centrale i sang. Egentlig er det en tendens, som gælder alle former for sang og som går langt tilbage i både sanghistorien og sangforskningshistorien. Igen, i dag er der særlig grund til at gøre op med denne holdning. For i dag ser vi i særlig høj grad en vægtning af musikken, undertiden på bekostning af ordene, i fællessang (hvad jeg andre steder har kaldt ”den melocentriske vending”). Borrings påpegnings af hvordan musikken tit er udvælgelseskriterium til fællessang

i dag, eller hvordan musikken er den der redder visse tekster fra glemsel, er særlig opløftende set i lyset af, at højskolesangbogs-kommissionen undertiden har givet udtryk for synspunkter der lægger en logocentriske tolkning svært nær – f.eks. at ordene skal kunne bære i sig selv, eller at en god melodi ikke kan redde en dårlig tekst.

SANGBOGEN – ET PLASTISK VÆRK

Hos Plambeck finder vi blandt andet en gennemgang af en sang, der viser den ofte ret omfattende editionsfilologiske historie, en sang i Højskolesangbogen har. Vers bliver taget ud og sangen redigeret alt efter tidens behov. Det sker, fordi sangbogen er et brugsredskab – den er og skal være fleksibel og levende.

Det samme forhold understreges, når Jacob Tybjergs kapitel fremhæver den fortolkningsåbenhed, der præger Grundtvigs sange. Dog kan man i forhold til sidstnævnte fornemme en vis fare for at kamme over i relativisme: Er den fremmeste grund til, at Grundtvig stadig er relevant mon den, at man kan tolke hans værker som man vil og ”pille det med Gud ud”, som nogle højskoleelever citeres for? Imidlertid ville det utvivlsomt have glædet Grundtvig at se, at hans sange ikke opleves som omklarende og dogmatiske.

Er sange til for, at vi kan kom-

me til at synge? Eller synger vi for at formidle sange? Med andre ord, er det sangene eller syngningen, der er vigtigst? Det er et evigt hønen og ægget-spørgsmål i fællessangsdiskursen.

Det glæder denne anmelder at se Borrings lade spørgsmålet falde ud til syngningens fordel og sætte den klingende, men efemeriske sanghandling over de nedfældede ord og noder: ”Selvom vi har en fysisk bog i hånden, er kulturen immateriel i den forstand, at hvis ikke den bliver brugt, eksisterer den ikke”. Netop dét, at den klingende sanghandling er immateriel, gør den jo utrolig svær at snakke om – men så meget desto vigtigere.

I samme ånd er Borrings tolkning af sangbogen i en poststrukturalistisk ramme af det aldrig færdige værk yderst velplaceret. En fællessang har en højst kompleks udsigelsesstruktur, der starter ved en digter, tager turen omkring en komponist (hvis det ikke er samme), endnu en tur omkring en håndfuld redaktører og ender hos en række af konkrete sangere, der ved hver afsyngning gør sangene til deres egne (Google synes at være enig: Når man søger efter ”I Danmark er jeg født”, oplyses man om at det er en ”sang af Isam B”!). Fordi der er tale om fællessang, altså ikke sang i enrum, blander hver enkelt syngendes oplevelse og minder om sangene sig med hinanden i dét, som Charlotte

Rørdam, lektor emerita på Musikvidenskab på Århus Universitet, har benævnt et ”mindefletværk”.

Thorbjørn Carl Hjalager afslutter bogen med et højst interessant udblik til højskoletraditionens udbredelse udenfor Danmark, nærmere bestemt USA. Hermed afsluttes en bog, der er fuld af gode pointer og vigtige indslag i den verserende debat. Bogen har sine steder lidt svært ved at finde sin identitet mellem folkelig formidling og akademisk fremstilling, såsom når Plambeck afsætter en del plads til behandlingen af sangens klinisk beviste sundhedseffekter, underbygget af litteraturhenvisninger, der virker lidt tilfældige og indbefatter interviews i dagspressen etc. Der forfalder indimellem også til vidtløftige formuleringer. Det er f.eks. uklart for denne anmelder, hvad Plambeck egentlig mener med, at vi i fællessangen ”oplever en forbindelse til sjælen og til fællesskabet”. Disse indvendinger til trods er der her tale om et givende og anbefalelsesværdigt lille indspark.